

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára

Szónyi Éva

Először a mindennemű konverziós munkára érvényes három legfontosabb tényezőt szeretném hangsúlyozni:

- ☉ a megfelelő konvertáló program és a HUNMARC;
- ☉ az optimális munkacsoport kiválasztása;
- ☉ az állományrevízió kérdése (vagy közvetlenül leltár után lehet állományrészek katalógusait bevinni, vagy bevitelkor kell a cédulát a könyvvel egyeztetni).

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) Központi Könyvtárának állománya 1998. december 31-én közel fél millió könyvtári egység (498 727 db dokumentum) volt, amelynek alig több mint egy harmada, kb. 140 000 rekord van az online katalógusban feltárva. Könyvtárunkat a tavalyi évben 21 089 olvasó vette igénybe, közöttük csaknem 12 ezer (11 776 fő) egyetemi hallgató (6848 BKE és 4928 külső hallgató).

Online katalógusunkat 1989-ben kezdtük építeni, s hallgatóink egyelőre még fejelemzetten veszik tu-

domásul, hogy az 1989 előtt megjelent műveket célszerűbb az offline katalógusban keresni.

Mindezekből következik, hogy számítógépes életünk első évtizedében az adatok konvertálásának három formáját végeztük, illetve végezzük folyamatosan.

Elsőként kell megemlíteni a szigorú értelemben vett konverziót, melyet informatikus kollégáink akkor végeztek, amikor az 1989–1994 közötti, Mikro-ISIS-ben feldolgozott teljes rekordállományt átkonvertálták az 1995 januárjától telepítésre kerülő OLIB rendszerbe.

Az OLIB vonalkódos kölcsönzési modulja megkövetelte, hogy a teljes kölcsönzési állomány bekerüljön az online katalógusba, vagyis amit az olvasó az összességében 13 olvasói terminál egyikéhez sem hozzáférve, vagy korábban megjelent művek után kutatva az offline katalógusból kér ki, azon könyvek rekordjai folyamatosan bekerülnek az online katalógusba.

E retrospektív feldolgozásokhoz kapcsolódott az 1996-os NKA pályázat, amely 8000 tétel külföldi könyv online katalógusba vitelét szorgalmazta nagykönyvtárainknak a számítógépes feldolgozás

előtti időkből gyarapított, külföldön megjelent, idegen nyelvű műveiből.

Amikor vállalkoztunk e feladat elvégzésére, döntőnk kellett, hogy milyen módszert választunk. Nyilvánvaló volt, hogy a kiválasztott művek teljes rekatalógizálására az adott könyvtári személyzettel nem gondolhatunk, a 8000 könyvet fizikailag sem lehet a napi feldolgozó munka mellett egy szűk éven belül a könyvtári futószalagra vinni.

Megvizsgáltuk tehát az NKA pályázat hírére jelentkező nagy, retrospektív konverzióra szakosodott, professzionális cégek közül az OCLC és a DMP ajánlatát. Fogadtuk az OCLC képviselőit, és részt vetünk a DMP bemutatóján a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában. Mindkét cég hangsúlyozta az előkészítő munkálatok fontosságát. A hazai könyvtári gyakorlat csak az 1980-as években kezdte bevezetni az 1978 óta hatályos új címleírási szabványt (MSZ 3424/1-78), melynek legszembetűnőbb újítása a katalóguscédulán az adatelemek sorrendjének megváltoztatása volt. Az előkészítő munkának azonban az adatmezők korrigálásán és a karakterhibák esetleges javításán túl, a példányinformációk ellenőrzésére is ki kellett terjednie, így jószerivel egy kisebb, az adott körre vonatkozó állomány- és katalógusrevízióra kellett gondolnunk. Akkor még nem rendelkezünk ugyan közvetlen tapasztalatokkal az optikai karakterfelismerő programok hibaszázalékáról, de várható volt, hogy komoly utólagos korrektúrával is számolni kell. A konvertáló cégek árajánlata igen kedvezőtlen volt, ugyanis a pályázati pénz nagyobbik részét igényelték, lényegében csak az adatok rögzítéséért. A katalóguscédulák optikai leolvasását megelőző és követő érdemi munkálatok honorálására azonban aránytalanul kisebb összeg maradt volna.

Harmadik megoldás mellett döntöttünk tehát, amely ötvözte a felvázolt lehetőségek egyes elemeit, s könyvtárunk sajátosságaira vonatkoztatva a következő munkamenetet kellett kidolgoznunk. A munkának két alapfeltétele volt:

☉ a HUNMARC beépítése a rendszerbe,

☉ a feldolgozás alapjának kiválasztása.

A retrospektív feldolgozás munkamenete:

1. A HUNMARC adatcsere formátum bevezetése a rendszerbe.

Az OLIB telepítésekor még csak a lehetőséget tartalmazta a MARC formátumok kezeléséhez, üzemszerű használatára 1996-ban került sor. A beépített formátumot tesztelni kellett, melynek velejárója volt a korábbi verzióban kényszerűségből, nem szabványosan felvett adatok javítása, vagy a korábban nem használt mezők adatainak kitöltése (pl. országcódok, kötetjelzések), illetve szerzői nevek javítása.

2. A bevitel alapjának pedig technikailag a következő megoldást találtuk legcélravezetőbbnek:

Könyvtárunkban minden 1989 előtt gyarapított könyvnek van egy ún. kísérőlapja, amely a katalóguscédula és a leltárlap ötvözéséből született, funkciója alapján tartalmazza a mű címleírásán (1987-től ISBD formátumban), ETO szakjelzetén és tárgyszavain kívül a példány gyarapítási adatait, leltárhelyeit, a katalógusokba beosztott cédulák számát is. A kísérőlapok méretes jelzet szerint vannak a katalógusban lerakva. A kísérőlapokon a gépelt szöveg lényegesen jobban olvasható, mint a katalóguskartonokon, ez is hozzájárult döntésünkhöz, hogy az adatrögzítés, illetve címleírás alapja a kísérőlap legyen.

3. A kiválasztás tartalmi szempontjai szerint 1980-ig mentünk vissza a közgazdasági szakkönyvek átlagos méretű (B, C), tehát 18–25 cm-es könyvek állományában.

4. A kísérőlapok egyeztetése a könyvvel a raktárban, az adatok kiegészítése a kísérőlapon. (1987-ben kezdték a címleírásban az MSZ 3424/1-78 szabvány alkalmazását; a régi szabvány nem tette kötelezővé az ISBN szám feltüntetését, így azt minden esetben rá kellett írni a kísérőlapra.) Azokat a köny-

veket, melyeknek kötelező adatai másképp szerepeltek a régi leírásban, kocsira kerültek és autopszia alapján kerültek az online katalógusba.

5. A vonalkódok ragasztása – az új könyvek méretes vonalkódot kapnak, a régi állomány pedig a méretes raktári jelzet mellé kap egy „buta” vonalkódot. A vonalkódokat 2 példányban nyomtatták ki, közülük az egyik a kísérőlapra, a másik a könyvbe került.

6. Az érkeztetés első fázisa a vonalkód beolvasása a rendszerbe, ezen a ponton rendeljük össze a fizikai értelemben vett könyvet a róla készülő online rekorddal. Tehát következett a vonalkóddal ellátott kísérőlapok, illetve könyvek érkeztetése.

7. A címléírások pontosítása – a hiányzó szerzői, sorozati, kiadói alapadatok feltöltése, a monografikus és többkötetes művek adatlapjainak kitöltése, könyvek kikérése, illetve raktárban való egyeztetése (kb. 10%).

8. Korrektúra – a rekordok tételes ellenőrzése, javítása, a szerzői adatbázis teljes revíziója, javítása, a szerzők deduplikálása, a sorozatok, kiadók javítása.

9. A kísérőlapok visszaosztása az offline katalógusokba.

A HUNMARC jelentősége a konverzióban:

A szerzői nevek a gépi konverzió áldozatai lettek. Megrázó élmény volt első találkozásunk a konvertált szerzői adatbázissal. Ugyanis a külföldi nevek egységesített nevében, az inverziót jelző vesszőcskét az ISIS automatikusan kitette, amire az OLIB nem képes. Szintén eltűntek a kettős vezetéknevek, Federico és Gabriel García Márquez egyaránt Már-

quez keresztnévű Garcíák voltak. Mindez nem fordult volna elő, ha már előző rendszerünkben HUNMARC-kal dolgozunk, így azonban a teljes szerzői adatbázis tételes korrektúrája várt ránk.

Módszerünkben kiemelném, hogy minden könyvet kézbe vettünk, vagyis nem kerülhetett olyan mű az online katalógusba, amely esetleg meg sincs a könyvtár állományában, ugyanakkor a cédulák rögzítése történt meg.

1996 után is folytatódik az olvasók által kölcsönzésre kiválasztott művek online katalógusba vitele, amelynek alapján lassan a teljes hasznos állomány bekerül az adatbázisba.

Ez évente kb. 2000 mű, melynek nem igazán csökkenő tendenciája azonban azt mutatja, hogy szükség lenne az olvasók által preferált szakkönyvek – és itt gondolok akár a századforduló táján megjelent tőzsdei szakirodalomra is (e témának alig-alig van újabb irodalma) – rekordjainak nagyobb volumenű adatbázisba vitelére is.

A munkacsoport kiválasztása

Végezetül hangsúlyoznám meggyőződésemet, miszerint a konverziós munkák sikerének egyik legfontosabb előfeltétele, hogy olyan, lehetőleg több évtizedes helyi könyvtári gyakorlattal rendelkező címléíró és/vagy katalógusszerkesztő kollégákat vonjunk be, akik ismerik az állományt. (Akik a katalógusrekordra rápillantva tudják, hogy a könyvet esetleg mégis ki kell hozni a raktárból...). Így még az is átvészselhető, ha az adott állományrésze vonatkozó teljes körű leltár esetleg pár évvel korábban volt.